

ARTNER ANNAMÁRIA – SZIGETI PÉTER

Stabilizálódott a „nemzeti”-konzervatív Magyarország dominanciája a parlamenti választásokon

Mielőtt a 2014-es magyarországi választások eredményeiről szólnánk, szükséges röviden megvilágítani, mi történt társadalmunkkal az elmúlt évtizedekben.

A rendszerváltást követően a magyar gazdaság elveszítette hagyományos piaci többségét, a mezőgazdasági termelés az állami gazdaságok felszámolása és a szövetkezeti rendszer tönkretétele következtében felaprózott földbirtokszerkezettel és erős importversennyel nézett szembe. A magyar ipar eltűnt, helyét külföldi vállalatok és a gyenge hazai kis- és középtőke vette át. A lakosság egyharmada azonnal lecsúszott, és csak a feketegazdaságban és/vagy a segélyezésben talált kapaszkodót. A létbizonytalanság a formális munkahellyel rendelkezők jó része körében is a mindennapok részévé vált. Az adóelkerülés a nemzetközi kereskedelmi maffia jóvoltából az egekbe szökött. Eközben a politikai elit – kevés kivétellel, mint például a Meggyesi-kormány – többnyire csak a saját gyarapodásával és az egymás közötti hatalmi harcokkal volt elfoglalva. A 2008-ban kirobbant világgazdasági válságot a balliberális kormány a tőkés érdekeknek megfelelően és európai normák szerint kezelte. Többek között megszüntette a 13. havi nyugdíjat és a közszféra 13. havi bérét, befagyasztotta a közszféra béreit, felemelte a nyugdíjkorhatárt.

A reakció nem volt más, mint amit a válság hatására az európai országokban a megszorító csomagokat bevezető kormányok többsége kapott: kormányváltás és a társadalom jobbratulódása. Ez utóbbi Európa szegényebb országában – egyelőre – erőteljesebb.

2010-től az újonnan megválasztott nemzeti-konzervatív (Fidesz-) kormány folytatta, sőt fokozta a megszorításokat, de más társadalmi erők érdekei szerint. Ez az erő a hazai („nemzeti”) tőke, illetve az ezt szolgáló elit.

2010 és 2014 között a szegénységgel és kirekesztettséggel fenyegetettek aránya a teljes népességben belül 29,9-ről 33,5%-ra, a 6 éven aluli gyermekek esetében 37,1-ről 42,4%-ra, a 65 éven felülieknél pedig 16,8-ről 19%-ra nőtt. A jövedelemegyenlőtlenséget jelző Gini-koefficiens 24,1-től 28%-ra emelkedett. A 2014-es értékek, a szegénységgel és kirekesztettséggel fenyegetett 65 éven felüliek kivételével, mind magasabbak, mint a válság előtti 5-6 évben. Mindez a segélyezési és adórendszer 2011-2012 folyamán történt neokonzervatív átszabásának köszönhető. A munkanélküliségi ellátást biztosító időszakot 9 hónapról 3 hónapra szállították le, 16,6%-kal csökkentették a munkanélküli ellátás felső határát, 30%-kal csökkentették a rendszeres szociális segély felső határát, 20%-kal a munkanélküli ellátásra nem jogosult álláskeresők már addig is igen alacsony segélyét. Szigorították a szociális segélyek igénybevételének feltételeit, sőt a segítségnyújtás (pl. utcai ételosztás) feltételeit is.

Ráadásul az új egykulcsos személyi jövedelemadó-rendszer miatt a költségvetésből kieső százmilliárd forintokat különadók kivetésével kellett behozni, ami nagyrészt – közvetlenül vagy kerülő úton – szintén a „nép” jövedelmét csökkentette. 2012-ben az egy főre jutó reálkereset lényegében ugyanakkora, a reáljövedelem és a fogyasztás egy főre jutó értéke pedig kisebb volt, mint 2009-ben.

Ezen túlmenően növekvő differenciálódást tapasztalhatunk a munkavállalók osztályán belül is. Kitért a rés a nők és férfiak átlagos fizetése között (2010: 15,9%, 2012: 17%, de az állami adminisztrációban, a honvédelem és a kötelező társadalombiztosítási ellátások területén dolgozók figyelembevétele nélkül rendre 17,6 és 20,1 százalék volt a különbség), és nőtt a különbség a költségvetési intézményekben és a versenyszférában dolgozók keresete, valamint a szellemi munkát végzők és a fizikaiak keresete között is. Leginkább a költségvetési szférában dolgozó fizikaiak abszolút és relatív kereseti viszonyai romlottak.

A változtatások a „középosztály” megsegítésének szlogenje alatt zajlanak. Azonban a 2011 januárjától bevezetett, a középosztályt és a gyermeknevelést támogatni hivatott egykulcsos adó és családi adókedvezmény, az alacsony keresetekre járó adójóváírás kivezetésével és az ÁFA 25-ről 27%-ra emelésével együtt a „középosztály” döntő többségének (pedagógusok, orvosok, beosztott állami és önkormányzati alkalmazottak, a versenyszféra nem vezető beosztású dolgozói, nyugdíjasok, akik nyugdíjba menetelük előtt ezeken a területeken dolgoztak) nem emelte – esetenként még csökkentette is – a reáljövedelmét, miközben a „felső tízezret” valóban gazdagította. A gyermekkedvezményt a szülők az adóalap csökkentésével vehetik igénybe, ami három gyermek esetén egy gyerekre számítva alig kisebb, mint a nemzetgazdasági átlagbér. A kedvezményt tehát csak a jól kereső sokgyermekesek tudják teljes egészében igénybe venni. 2013-ban az alsó nyolc jövedelmi tized részesedése a teljes nemzeti jövedelemből kisebb volt, mint 2010-ben, a kilencedik tized részesedése 0,3 százalékponttal, míg a tizedik tizedre, tehát a leggazdagabbakra jutó rész 2,6 százalékponttal nőtt. Ennek következtében 2010 és 2013 között a felső és alsó jövedelmi tized jövedelmének aránya 4,8-szeresről 6,5-szeresre emelkedett. A 2005 és 2010 közötti balközép kormányzat idején összességében éppen ellenkező előjelű folyamatok játszódtak le, még azzal együtt is, hogy 2006 „kiugrott” a trendből, ugyanis ekkor a jövedelemeloszlás a felső tized javára jelentősen torzult.

A nemzeti-konzervatív kormány mindezt a média irányításán keresztül megvalósított professzionális hatalomgyakorlással párosította, amelyben az ígéretes és a nemzeti, klerikális, „családcentrikus” szlogenek vitték a prímet. Ehhez a közfoglalkoztatás kiterjesztése, a lakosság nagy része által is „elnyomónak” érzett IMF-fel, Brüsszellel és a bankokkal szembeni harcias fellépés, a közművek feletti állami rendelkezés kiterjesztése járult. Valós igények és valós problémák orvoslására való törekvés keveredett saját hatalmi fölény szerzésével és az ezt szolgáló demagóg propagandaeszközökkel. Közben a jövőre készülve a kormánytöbbség szavazati joghoz segítette a határokon kívül élő, és a „nemzeti” retorikára fogékony magyarokat.

Ebben a helyzetben került sor a 2014-es választásokra.

A szavazatok jelentős többségét – hasonlóan 2010-hez – a jobboldali pártok nyerték el a magyar országgyűlési választásokon. A külföldön (levélben) szavazók 95%-ának (123 ezer főnek) a jóvoltából is a Fidesz-KDNP kormánykoalíciónak éppen meglett a kétharmados mandátumtöbbsége, amellyel nemcsak a jogforrási hierarchia összes szintjét, hanem egyben az alkotmányozó hatalmat is újra kézben tartja. (Ez még a 2018-as választásokra is döntő hatalomtechnikai befolyással lehet). Stabilizálódott a 2010-zel már bekövetkezett teljes jobbra csúszás: amíg a *jobb és a szélsőjobb oldalra együtt* 3 millió 284 ezer, addig a *nem-jobboldalra* (Összefogás pártjai és LMP együtt) ennek a fele, 1 millió 559 ezer szavazatot jutott. Ha ezt a metszetet *mandátum-arányaiban* vesszük, akkor pedig az a választási rendszer szavazatokat mandátumokká transzformáló szabályai következtében 3,6-szeresére növeli az aggregált jobboldali fölényt (vagyis 43 nem-jobboldali képviselőre 156 jobb-szélsőjobb

mandátum jut). A szélsőjobboldali, EU- és romaellenes, továbbá antiszemita Jobbik 1 millió 20 ezer szavazatot kapott, vagyis 165 ezerrel még meg is haladta 2010-es jó eredményét. Befolyása elsősorban a depressziós övezetekben, Észak-kelet és Dél-kelet Magyarországon, de Budapesten is nőtt, olyan térségekben, ahol korábban a baloldal még jól helytállt.

Az úgynevezett balliberális ellenzéknek – már ez az önminősítő elnevezés is roppant problematikus – sovány vigaszt két tény jelenthet. Egyrészt az, hogy ezúttal a fővárosban versenyképesé vált a Fidesz, mert az itt kiosztható 18 egyéni választókerületi mandátumból 8-at meg tudott szerezni. Továbbá az, hogy a Fideszre körülbelül 450 ezerrel kevesebben szavaztak – a közben megnövekedett választópolgári létszámból – mint 4 évvel ezelőtt. Saját céljától, a kormányváltó erők győzelmétől azonban fényévekkel maradt el az ellenzék. Választási stratégiája, az „Összefogás” nevű koalíció létrehozása sem tudta szavazatszerző képességét növelni, az őt alkotó tényezőkhöz képest.

A 199 fős parlament megoszlása a következő: 133 mandátum a Fidesz-KDNP koalícióé, amely így éppen 2/3-os minősített többséget jelent. 38 mandátumot ért el az Összefogás 5 pártja (MSZP, Együtt 2014, PM, DK, Liberális Párt), 23 mandátum jutott Jobbiknak és 5 az LMP-nek. Kérdéses, hogy a 4-4 mandátumot szerzett Együtt 2014 és a DK egyáltalán alakíthat-e frakciót az új parlamentben, mert ahhoz elvileg 5 azonos mandátum szükségeseltetik.

*

Az általában formálisan vett baloldal prominensei néhány elszigetelten felfogott, parciális politikai ok hangoztatása mellett két körülményt emelnek ki kudarcuk magyarázataként:

1. A kormányzó pártok által a kétharmad birtokában az ellenzékkel való konszenzus nélküli alkotott, számukra kedvező, többségi, aránytalan, vegyes választási rendszer megoldásait.
2. A négy év óta tartó folyamatos anyagi-erőforrásbeli és információs fölény, amellyel a kormányzó pártok rendelkeztek, s ami antipluralisztikus tendenciákkal és súlyos anyagi és médiabeli esélyegyenlőtlenségekkel terhelt.

Mindez kétségtelenül igaz, mégis vészes horizontvesztés, ha ezt az eredményt nem nézzük átfogóbb társadalmi tendenciák szempontjából. Miért tudott a keresztény-nemzeti, autoriter, továbbá gazdaság- és erkölcsfilozófiáját tekintve neokonzervatív rezsim stabilizálódni? Miért most volt a legalacsonyabb (61,73%-os) részvétel 1990 óta a választásokon? Másként fogalmazva, egyfelől miért van széles tömegeknek elégük a parlamenti pártok elitharcaiból, másfelől miért tud sikeresen mozgósítani a 21. századi Magyarországon a nacionalizmus ideológiájával a magát nemzeti kormánynak nevező Orbán-kurzus? „... a nacionalizmus arra jó mindenek felett, hogy a vele megmámorosított tömeg ne vegye észre, mi hiányzik neki, s mihez van joga. [...] halálra butították az országot a nemzeti kurjantások” – idézhetjük Ady Endrét (1906) a mára vonatkoztatva, a globalizáció és EU ellen hangoló mozgósítás eredményességének magyarázataként. De térjünk át az átfogóbb, a rövid távú eseményeket történelmi perspektívába helyező magyarázathoz.

Látni kell, hogy a népesség elszegényedett, vagy lecsúszással fenyegetett nagyobbik felének a jobboldal legalább identitást, nemzethez tartozást kínál, amit az ellenzék demokráciát és jogállamot visszaállítani kívánó céljai nem ellensúlyozhattak. Különösen, hogy ezek a célok semmit nem mondanak a gazdasági fejlődésről, a foglalkoztatás és az létbiztonság javításáról. A nemzeti-tekintélyuralmi berendezkedésnek azért nincs polgári demokratikus alternatívája, mert ahhoz egy többségben egzisztenciális biztonságban élő népesség kellene a többségben

szegénységben vagy bizonytalanságban élők helyett. Ám ilyen fokú létbiztonság nyújtására ez a társadalmi-gazdasági rendszer nem képes, jórészt – bár nem kizárólag – éppen a balliberális politikai erők korábbi kormányzati tevékenységének jóvoltából, ami a magyar gazdaság kiüresítését, a külföldi tőkének való privatizációját, a gyenge magyar tőke világpiaci kiszolgáltatottságát eredményezte. Az adott körülmények között az Orbán-rezsim találta meg és alkalmazza a *gyenge nemzeti tőke megerősítéséhez, és az elégedetlen, vagyontalan, elszegényedett népesség pacifikálásához és olcsó munkára fogásához szükséges hatalmi technikákat.*

E rezsim ideológiája, amely véleményhordozó értelmiségi körei magatartásmintáiban és szimbolikus üzeneteiben neohorthysta jellemzőkkel bír, legitimálja a jobboldali Magyarország múltját, hogy arra építse a nemzeti tőke számára kedvezőbb profitszerzési lehetőségeket biztosító gazdaság- és társadalompolitikáját. Különösen könnyen teheti ezt azért, mert Magyarországon a nemzeti-konzervatív és a liberális politikai erők az elmúlt 25 évben közösen és szisztematikusan periférizálták a baloldali, rendszerkritikus gondolkodást a szellemi életben, és ezzel kiszorították a közbeszédből a valós társadalmi egyenlőség és szolidaritás értékeit. A szocialista eszme lejáratása már évtizedekkel ezelőtt elkezdődött, és mára szinte tökéletessé vált. A magát balközép pártnak tekintő szociáldemokrácia (MSZP) szociálliberálissá válásával pedig nem tud 3. pólus lenni. Amíg az első 5 választásból hármat meg tudott nyerni – csak közben képtelen volt teljesíteni azokat az elvárásokat, amelyeket a magyar társadalom vele szemben támasztott – most megpecsételte váltópárti pozíciójának 4 évvel ezelőtti elvesztését. Annak következtében, hogy kockáztatta plebejus-demokratikus arculatát, amely *Horn Gyula* idejében (1994-98) még némiképp megvolt. Ezért haladunk a két világháború közötti Magyarország politikai tagoltságának új kiadása felé: a „nemzeti” kontra *polgári erők küzdelme mellett nincs valós baloldali ellensúly.* E domináns szellemi- és politikai tendenciákkal szemben a szociális kérdést kellene visszaszereznie, és a népi Magyarországot maga mellé állítania egy újjászerveződő, kapitalizmus-kritikus baloldalnak. Ehhez a társadalmi önvédelem kibontakoztatására és politikai akciók eszköztárára volna szükség, aminek tudatos és szervezett erői azonban ma még nem látszanak. Az uralkodó ideológiák és intézményeik – írott sajtó, egyház, iskolarendszer, média – más húrokat pengetnek.

Így néz ki 25 évvel a rendszerváltás után félperifériás, oligarchikus kapitalizmusunk és annak gazdasági-politikai arculata.

* A cikk megírása óta egyértelművé vált, hogy nem alakíthatnak frakciót.